

Jean-Louis Ska
SVEĆENIK U STAROM I NOVOM SAVEZU
Primljeno 3/2009.

U ovom kratkom biblijskom presjeku¹ želio bih odgovoriti na jedno jednostavno ali korjenito pitanje. Ima li ili nema svećeništva/svećenstva² u NZ? Kažem svećeništva, ne prezbiterata, jer je razlika, kako ćemo vidjeti, velika. Da bismo mogli odgovoriti na spomenuto pitanje proći ćemo jednom stazom u četiri koraka, i to ne samo u kronološkom smislu. Prvi korak polazi od onoga što nazivamo prirodnom religijom ili, tehničkim rječnikom, poviješću religija i pitat ćemo se što bi to bilo svećeništvo u svijetu 'prirodnih' religija. U drugom koraku postavljamo pitanje što je svećeništvo u SZ-u, kad je nastalo, kako se razvijalo i koja mu je uloga i funkcija?

Treći korak vodi nas u NZ. Radi se o tome da vidimo evoluciju svećeništva SZ-a kada prelazi u NZ. Ima li u njemu još uvijek svećeništva? Ako ima, koja je promjena došla s evanđeljem? Ako ga nema, što ga je zamijenilo?

Na koncu, četvrti, veliki korak, polazi od razvoja svećeništva od početka NZ-a do danas. Bitno pitanje jest ovo: Je li Crkva ostala vjerna novosti i idealu NZ-a s obzirom na svećeništvo? Koje poteškoće i glavni problemi postoje na ovom području?

¹ Naslov izvornika Jean-Louis Ska, "Il sacerdote nell'antica e nella nuova alleanza" u: Isti, *Il libro sigillato e il libro aperto*, EDB, Bologna 2005., 421-445; ali je članak prvi put izišao u *Rinascere* 53 (1998.), 20-39, i ponovno objavljen u spomenutoj knjizi.

² U izvorniku stoji riječ "sacerdozio". Ona se u tekstu nekad više odnosi na svećeništvo kao 'zvanje', a nekad na svećenstvo tj. svećenike kao 'stalež'. U prijevodu koristimo bilo jedno bilo drugu riječ ovisno o značenju koje proizlazi iz konteksta (op. prev.).

I. POVIJEST RELIGIJA

U povijesti religija uloga svećenika shvaća se samo unutar svijeta svetoga nasuprot profanomu. Stoga valja poći od temeljnih kategorija 'svetoga' da bismo mogli definirati 'svećenika' i 'svećeništvo' neobjavljene religije. Što se tiče 'svetoga', mnogi autori ga definiraju polazeći od ideje izdvojenosti. Sveto je ono što je 'izdvojeno' od profanoga. Međutim neke novije studije definiraju sveto na malo drukčiji način: sveto je ono što je jedino. Tako se u SZ-u definira Bog: "ja sam Bog, i nitko drugi. Nitko se ne može sa mnom usporediti" (usp. Iz 43,11; 44,6; 45,5-6.14). On je jedini jer posjeduje život u punini.

Ostala bića ne posjeduju život u svojoj punini nego su ograničena i smrtna. 'Sveto' bi prema tome bilo svijet života bez kraja i ograničenja. A profano je, naprotiv, pod vlašću smrti. Na isti se način određuje 'čisto' i 'nečisto'. Ono što pripada svijetu svetoga i života u punini jest 'čisto', a sve ono što je o doticaju sa smrću postaje 'nečisto' i čini nečistim. Te su kategorije temeljne u svim religijama, premda ima bezbrojnih varijanti u detaljima, posebno u načinu definiranja što je sveto i čisto, a što je profano i nečisto.

Svijet svetoga također je praiskonski svijet, vrijeme prije vremena, prostor prije prostora, to jest vječni svijet bogova i božanstava koji je postojao prije stvaranja ovoga našega svijeta.

Dakle, ono što pripada svijetu svetoga pripada jedinstvenom svijetu i stoji iznad svake usporedbe, pripada svijetu neograničenoga i beskonačnoga. Tako je 'sveto vrijeme' slika vječnosti i sveti prostor je neograničeni prostor za razliku od našega prostora koji je uvijek ograničen. Ipak, to 'sveto' prisutno je u našem svijetu u nekim vremenima i prostorima koje nazivamo svetima: svetišta, svetkovine, liturgija. Ove su kategorije univerzalne i stoga pripadaju i kršćanstvu. I mi poznajemo sveta vremena i svete prostore koji nam omogućuju da redovito i ciklički dolazimo u kontakt s izvorom života. Mi ne posjedujemo puninu života, i zato da bismo mogli živjeti potrebno je biti u kontaktu s tim izvorom života, a to je svijet svetoga.

U svijetu svetoga suprotnosti se podudaraju, kao što je govorio Nikola Kuzanski koristeći izraz *coincidentia oppositorum*. Na primjer, svijet svetoga je privlačan, ali izaziva i strah. Privlači jer ima ono što mi želimo, a ne posjedujemo: život u punini. Plaši

nas jer ga doživljavamo kao nešto potpuno različito. To je onaj poznati *mysterium tremendum et fascinans* iz povijesti religija. Ta je činjenica prikazana u sceni gorućega grma (Izl 3,1-6). Kad je Mojsije ugledao gorući grm, približio se jer ga je to viđenje 'privuklo', ali kad Bog objavljuje svoju prisutnost, zaklonio je lice jer se 'bojao gledati Boga' (Izl 3,6).

No, tko može živjeti u svetom prostoru, slaviti svete obrede i sveta vremena ako ne neka sveta osoba, osoba koja biva 'posvećena' to jest izdvojena da bi pripadala tom jedinstvenom svijetu?

U stvarnosti je ovaj svijet svetoga uvijek opasan jer je 'drukčiji'. Tko u nj ulazi, a da nije za to osposobljen, riskira smrt. Kontakt sa svetim je, dakle, rizičan i može biti uspostavljen samo slijedeći određena pravila i preko posebnih osoba. Te osobe pripadaju jednom plemenu ili klanu posebnih obitelji. U Izraelu Levijevom svećeničkom plemenu, u Indiji bramanskoj kasti.

Svećenik je izdvojeno biće koje živi na drukčiji način i to mora pokazati. Mora obdržavati posebna pravila, imati posebnu odjeću i živjeti u prostoru koji je za nj posebno određen. Svećenik nije toliko čovjek riječi, nego više čovjek obreda, budući da zna kako ući u kontakt sa svetim i postići naklonost bogova. Riječ 'religija' zapravo označava 'vezu', 'odnos', i religija stvara vezu sa svijetom svetoga po obredima koje je ustanovila predaja. Svećenik ima različite funkcije: može ga se pitati za proricanja i saznati što kaže Bog: može biti 'vrač', mag, iscjeljitelj itd. Oblici svećeništva u religijama su mnogobrojni. Ali, svećenik je redovito vezan za neki sveti prostor, svetište iz kojeg se ne premješta. Svetište može biti u nekim slučajevima i šator, kao u SZ-u za vrijeme boravka Izraela u pustinji. Tada se svećenik premješta zajedno sa šatorom.

Nabrojene stvari temeljni su pojmovi religioznog čovjeka svih vremena, svih kultura i svih civilizacija. Stoga nas ne treba iznenaditi što ih nalazimo u svim religijama, pa čak i onim objavljenima kao što su religija SZ-a i religija NZ-a.

II. STARI ZAVJET

1. TRI FUNKCIJE SVEČENIŠTVA U SZ-U

Svećenik se u SZ-u ne pojavljuje odmah. Nema npr. svećenika među patrijarsima. Ako ima svećenika, onda su to stranci kao svećenik Melkisedek u Post 14,18 ili Poti-fer (Post 41,50), Josipov tast. Čini se da kult još nije organiziran. Pojedinci kao Kajin i Abel (Post 4,3-5), Noa (Post 8,20-21) ili patrijarsi sami prinose žrtve bez traženja nekog obrednog službenika. U Izraelu se svećeništvo pojavljuje u pustinji: Mojsije ustanovljuje svećeništvo kada posvećuje Levijevo pleme. Svi svećenici pripadaju tom plemenu, koje je je 'izdvojeno'. Stoga ima poseban položaj: primjerice, neće posjedovati nikakvu baštinu u obećanoj zemlji. Kad Jošua osvaja zemlju, sva plemena dobivaju određeni dio osim Levijevog plemena, koje je izdvojeno za to da se bavi kultom. Svećenici i leviti moraju također obdržavati posebna pravila da se održe "čistima", to jest izdvojenima iz "profanog" i "nečistog" svijeta. Ta pravila nalaze se ponajviše u Levitskom zakoniku. Koje su zadaće svećenika SZ-a? Knjiga Ponovljenog zakona u 33. poglavlju opisuje njihove tri temeljne funkcije (Pnz 33, 8.10).

Prva je da budu kanal proricanja (Pnz 33,8). Svećenik je čovjek kojemu se obraća kad tko želi znati Božju volju. Na primjer u vrijeme Šaula i Davida, prije nego će krenuti u rat ili prije neke važne odluke kralj se obraća svećeniku koji baca ždrijeb i kazuje je li pothvat ostvariv ili ne (usp. 1Sam 14,41; 23,9-13; 30,7-8); 2Sam 2,1; 5,19).

Druga funkcija je karakterističnija za svećeništvo u Izraelu: svećenik je onaj koji poučava Zakon (Pnz 33,10a). Zakon, hebrejski Torah, znači zapravo "pouka", "poučavanje". U množini, "zakoni", to su pouke o onome što treba činiti u posebnim slučajevima: npr. koju životinju treba prinijeti u toj i toj prigodi, koji obredi pripadaju kojem blagdanu, koja se hrana smije jesti, a koja ne smije, koja pravila vrijede za ženidbu.

Poučavanje Tore bitno je za Izraela jer čitav život ima religioznu komponentu. Samo rađanje Izraela jest jedno iskustvo vjere, budući da potječe od Božjeg zahvata u povijest svoga naroda. To dovoljno pokazuje tekst kao Izl 13,7-10 (osobito 8;11-16;14-15), gdje nalazimo neke propise o slavljenju beskvasnih kruhova (drugo ime za Pashu) i o prinosu prvorođenaca. U ta dva

niza zakona predviđeno je da sin postavlja pitanje ocu, a on se u odgovoru vraća u povijest: bili smo robovi u Egiptu, Bog nas je oslobodio, i danas se spominjemo što je sve Gospodin učinio za nas kad smo izišli iz Egipta. Primjerice, prinosimo prvine našega stada jer je Gospodin, naš Bog, pobio sve prvorođence Egipćana koji nas nisu htjeli pustiti da odemo. Ili, jedemo beskvasne kruhove da se sjetimo što je Gospodin učinio za nas kad smo bili u Egiptu.

Religiozno iskustvo Izraela ukorijenjeno je u povijesti, posebno u povijesti Izlaska. U Izraelu ciklički svijet godišnjih doba i blagdana koji se poklapaju sa sezonskim događajima dobiva "povjesnu" dimenziju. Bog SZ-a jest prije svega "Gospodin koji nas je izveo iz Egipta". To iskustvo kao takvo jedinstveno je i neponovljivo, dok je svijet prirodnih religija više svijet "vječnog povratka", svijet blagdana i obreda koji redovno dovode u kontakt sa svijetom svetoga. Svaki veliki blagdan u Izraelu bit će tako vezan uz određeni događaj povijesti spasenja. Blagdan Pashe, koji je u isto vrijeme blagdan prvoga kruha na početku žetve ječma i blagdan janjenja prvih janjaca, bit će spomen na izlazak iz Egipta. Pedesetnica, kojom se slavi završetak žetve, slaviti će dar Zakona na brdu Sinaju. Blagdan sjenica je veliko slavlje berbe, a označava boravak Izraela u pustinji.

Čuvari te povijesti Izraela su svećenici. Petoknjžje ili Tora, koja sadrži temeljne predaje Izraelskog naroda od stvaranja svijeta do Mojsijeve smrti, nalazi se u rukama svećenika koji su "pamćenje naroda". Oni znaju kako je rođen i pod kojim uvjetima Izrael može preživjeti ako želi ostati "Božji narod".

Treća funkcija svećenika je ona najopćenitija i najpoznatija: on je odgovoran za bogoslužje, posebno za prinošenje žrtava. U Ponovljenom Zakonu, međutim, ova funkcija nije stavljena na prvo, nego na treće mjesto (Pnz 33,10b).

2. EVOLUCIJA: NAPUŠTANJE POUČAVANJA ZAKONA U KORIST ŽRTAVA

Tijekom povijesti tri spomenute funkcije nisu uvijek imale istu važnost. Čak i u Izraelu postoji stanovita evolucija. Na primjer, *prva funkcija* svećenika, to jest ona da u određenim prilikama proriče, čini se da nije dugo trajala. O tome se govori u Knjigama Samuelovim, a onda više nisu proricali svećenici, nego proroci (usp. već 2Sam 7,3.4-17; 12,1-12.25; 24,11-14; usp. 1Kr 11,29-39; 13).

Druga funkcija, to jest ona da poučava Zakon, bila je temeljna jer je ukorijenjivala religiju Izraela u povijest Božjih zahvata u njegovu korist; ali, i ona je pretrpjela stanovitu evoluciju. U praksi su svećenici sve više zapuštali tu svoju bitnu zadaću da bi se posvetili hramskom kultu, posebno žrtvama. Ta evolucija primjećuje se posebno nakon sužanjstva, kada je hram malo po malo postao najvažnije središte religioznog života Izraela. U stvari, nakon sužanjstva, Izrael nije ponovno stekao političku samostalnost. Davidova se monarhija nije mogla obnoviti. Ipak, Izrael je, zahvaljujući Nehemiji, ishodio dozvolu da obnovi grad Jeruzalem sa njegovim zidinama i – što je najvažnije – s hramom (usp. Neh 1-7). U tom kontekstu temelj identiteta naroda bit će prije svega religioznog karaktera i velikim dijelom vezan uz hramski kult. Taj kult povjeren je svećenstvu koje, za posljedicu, igra ključnu ulogu u životu naroda. Može se bez pretjerivanja reći da poslije sužanjstva Izrael uskrsava i preživljava prije svega zahvaljujući hramu i njegovu svećenstvu. Ali ne samo njemu.

Još jedan lik u tom trenutku ulazi u život Izraela: Ezra.³ Ezra, koji se stavlja sučelice Nehemiji u preporađanju Izraela poslije sužanjstva, nije čovjek hrama, nego Zakona. Glasovito osmo poglavlje knjige o Nehemiji opisuje prvo javno čitanje Zakona u obnovljenom Jeruzalemu, a Ezra je pismoznanc i svećenik koji čita Toru pred narodom (Neh 8,1-2). Prema tom tekstu Izrael se ponovno rađa jer počinje ponovno čitati i opsluživati Toru. U tom svijetu Zakona pojavljuje se tada jedan novi lik: pismoznanc, čovjek koji čita, piše, proučava, “ispituje” i objašnjava Toru (usp. Neh 8,14.13.18). Oni koji su Zakon učinili pristupačnim narodu nisu bili svećenici, nego su to Ezra i pismoznanci. I ako tko prevodi i tumači Zakon, onda je to prije levit, a ne svećenik (Neh 8,7). Leviti su, međutim, nižega ranga. Pojednostavljeno rečeno to znači da svećenici ne stavljaju na prvo mjesto u svojem poslu poučavanje Zakona. Povlašteno mjesto u njihovom životu zauzimaju prinosi i žrtve, koje su zanimljivije i s ekonomske točke gledišta.

---

³ O kronologiji tih događaja puno se raspravlja. Čini se da Biblija sugerira kako je Ezrina obnova prethodila Nehemijinoj, budući da Ezrina knjiga prethodi Nehemijinoj. Mnogi egzegeti ipak misle da je povjesni slijed obratan. Ezra je postao najvažiji lik – i stoga prethodi Nehemiji – jer je uveo zakon koji će ostati temeljem života Izraela poslije osvajanja Jeruzalema godine 70. poslije Krista. Red knjiga u hebrejskom kanonu nastao je, naime, u to vrijeme i vjerojatno zrcali probleme koji su tada bili aktualni.

U doba NZ-a stanje se vrlo malo promijenilo. Svećenici se prije svega bave posluživanjem hrama. Poučavanje pak Zakona i Izraelovih tradicija zadaća je pismoznanaca i “učitelja Zakona” koji su većinom članovi farizejske sljedbe i prema tome “laici”. Njima se suprotstavljaju “sadgeji”, članovi svećeničkih razreda.

Pismoznanci, učitelji Zakona i farizeji općenito su mnogo kritizirani u evanđeljima. Međutim, kršćanstvo je rođeno upravo u tom ambijentu, a ne u krugu svećeničkih obitelji vezanih uz hram. Drugim riječima, kršćanstvo se više odnosi na jedan novi način čitanja i tumačenja Zakona, negoli na drukčiji način slavljenja obreda.

Ova evolucija važna je iz više razloga. Ipak iznenađuje kako je svećenstvo napustilo ono što se činilo njegovim bitnim poslanjem u Izraelu, a to je poučavanje Zakona, i priklonilo se više prinošenju žrtava i služenju u hramu to jest zadaćama koje su zajedničke svećenicima svih religija.

3. “SVEĆENIČKO KRALJEVSTVO “ (IZL 19,6)

U Izl 19,6 Gospodin preko Mojsija upućuje narodu prijedlog: “Budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez, vi ćete mi biti predraga svojina⁴ mimo sve narode - tâ moj je sav svijet! - vi ćete mi biti svećeničko⁵ kraljevstvo, narod svet.” (Izk 19,5-6).

Te riječi sadrže bitni članak Izraelovog “ustava” poslije sužanjstva. U stvari, izraelska zajednica poslije sužanjstva ima mnogo sličnosti sa situacijom Izraela dok je živio u pustinji. Izrael je živio u pustinji prije ulaska u obećanu zemlju. Posužanjski Izrael više ne posjeduje zemlju jer nema političku autonomiju. Nema svoju monarhiju, nego je ostao pokrajina perzijskog carstva. Kao i Izrael u pustinji tako i posužanjski Izrael “hodi” prema svojoj zemlji. Na koncu: posužanjski Izrael bez monarhije na istome je kao i Izrael u pustinji.

Kako je već rečeno, budući da ne raspolaže potpunom političkom autonomijom, narod koji se vraća iz sužanjstva nastoji izgraditi vlastiti identitet na religioznom temelju. Zato se govori o “svetom narodu” (Izl 19,6). Izrael će biti “narod”, ne samo pučanstvo. Narod u biblijskom jeziku označuje samostalni

⁴ Hebrejska riječ znači: “privatni posjed vladara”, “vlasništvo krune”.

⁵ Ovaj prijevod bolje je od tradicionalnog “kraljevstvo svećenika”. Glavna riječ je “kraljevstvo” a sljedeći izraz ga kvalificira.

i od drugih naroda priznati politički entitet. Ako Izrael ne može biti “narod” u punom smislu riječi, bit će “sveti narod” koji će se od drugih naroda razlikovati po svojoj vjeri. Bit će osobno “vlasništvo” svoga pravoga kralja, Gospodina, kao što je svaki vladar u ono vrijeme imao usred svoga kraljevstva ili carstva određeno “vlasništvo krune” koje mu je osobno pripadalo. Stvoritelj svega svijeta boravit će usred svoga naroda, u šatoru sastanka (Izl 40) kao što kralj boravi usred svoga naroda, ili, još više, kao nomadski kralj koji ide sa svojim narodom na njegovim putovanjima i vojnim pohodima. Izrael je također okarakteriziran i kao “svećeničko kraljevstvo”. U svom izvornom kontekstu taj izraz ima dvostruko značenje: prvo, Izrael živi kao svećeničko kraljevstvo jer je “odijeljen” od ostalih naroda – kao što su to svećenici u svim religijama – da bi živio isključivo u službi Bogu; drugo, Izrael ima svoju vlastitu “upravu” koja ga čini “svetim narodom”; a to je njegovo svećenstvo.

Izrael je bio izdvojen i posvećen kad ga je Bog izveo iz Egipta (Lev 11,44-45; 18,2-5; 20,26; 22;32-33). Sada je svećenstvo zaduženo da održi Izraela u stanju “svetosti”. Drugim riječima, Izrael je “sveti narod” koji pripada osobno Bogu jer njime “upravljaju” njegovi svećenici.

Što se tiče puka, za njega su hramski kult i opsluživanje Zakona dva glavna sredstva “posvećenja” koje razlikuje Izraela od ostalih naroda. U doba NZ-a situacija nije dukčija. Naravno, saduceji, to jest stranka sastavljena od jeruzalemskih svećeničkih obitelji, nastojali su više oko prvog aspekta, dok su farizeji, laici koji su dolazili iz puka, stavljali naglasak na drugi aspekt, koji sam po sebi nije bio legalizam bez života nego egzistencija prilagođena “povijesti” to jest starim predajama o nastanku Izraela.

III. NOVI ZAVJET

1. ISUS, PAVAO I NOVI HRAM

Da bi bolje razumjeli što kaže NZ o svećenstvu, potrebno se prisjetiti nekih činjenica. Prije svega, Isus Krist nije svećenik i ne pripada svećeničkom staležu. Prema evanđeoskim rodoslovljima on pripada Judinom, a ne Levijevom, plemenu. Isus Krist nadalje bira učenike i apostole, a ne svećenike, i ne “posvećuje” svoje

učenike za svećenike. Isus Krist ne povjerava svojim učenicima zadatak da sagrade neki novi hram i da prinose žrtve. Njihovo je poslanje različito i nema nikakvu izričitu ili neposrednu "kultnu" dimenziju. Njihova je dužnost propovijedati evanđelje Kraljevstva i oformiti zajednicu koja će živjeti po tom idealu (usp. npr. Mt 28,16-20). Bez daljnjega, i te će zajednice imati svoje liturgijske obrede; ali ono što je bitno nije stari ili novi oblik obreda ili liturgije, nego novi temelj egzistencije koji dolazi od otajstva Isusa Krista umrlog i uskrslog. Evanđelje naviješta novi život, novi način bivovanja, a ne samo neki novi način obrednog slavljenja Boga.

U tome se evanđelje odmiče od ostalih religija kao i od SZ-a. Vidjeli smo kako je bitna kategorija prirodnih religija razlikovanje između svetog i profanoga. I u Izraelu "svetost" naroda znači "odijeljenost" od ostalih naroda (Lev 20,24.26). NZ uvodi na tom području revolucionarnu novinu: eliminira iz svijeta religije sve "razdvojnice" (usp. Ef 2,11-17). Pavao, "apostol narodâ", sigurno je novozavjetni autor koji je najviše inzistirao na ovoj novini i iz toga izvukao najviše posljedica. Zbog toga je bio i osporavan i progonjen od poglavara svoga naroda. Za Pavla je Isus ukinuo radvojnici između Izraela i narodâ ("pogana"), između svetog i profanog, između onoga tko opslužuje Zakon i onoga tko ga ne opslužuje u svim njegovim pojedinostima, i stoga ukida i razliku između "svećenstva" u tehničkom smislu povijesti religija i "običnog naroda". Primjerice, kad Pavao koristi jezik bogoslužja, on u stvari opisuje čitav kršćanski život (usp. Rm 12,1-2). Na taj način, svatko može biti "svećenik" i Bogu prinostiti prinose: čitav život postaje "žrtva", "prinos".

2. IVAN I KULT "U DUHU I ISTINI" (Iv 4,23)

a. Gdje se trebamo klanjati (Iv 4,20)?

Isto vrijedi i za evanđelje po Ivanu, posebno za 4. poglavlje, razgovor Isusa sa Samarijankom. Ona u određenom trenutku pita Isusa gdje se treba klanjati Bogu, na brdu Gerizimu ili u Jeruzalemu. U ono su vrijeme Židovi i Samarijanci žestoko raspravljali o tom pitanju. Isus ima jedan neočekivan odgovor: ni na ovom brdu ni u Jeruzalemu. Pravo bogoslužje u duhu i istini više se ne slavi na nekom posebnom mjestu, nego posvuda

(Iv 4,20-24). Taj motiv pojavljuje se u drugim tekstovima četvrtog evanđelja: pravo bogoštovlje nije vezano uz neko određeno mjesto, nego uz osobu, Isusa Krista. Bogoslužje u duhu i istini slavi se gdje god je prisutan Isus Krist, budući da je, po Ivanu, tijelo Isusa Krista onaj pravi "hram" (Iv 2,19-22).

Ova korjenita promjena dotakla je živac Izraelovog identita. Za rabine Zakon je bio "ograda", pregrada i zaštita koja je spriječavala da se Izrael pomiješa s poganskim narodima. Preživljavanje "svetog naroda" ovisilo je o opsluživanju Zakona. Isus nije neki anarhist koji želi srušiti svaku vrstu prinude ili autoriteta. On samo reagira protiv krutosti Zakona na način na koji su ga interpretirali narodni poglavari njegova vremena. On želi ukloniti umjetne prepreke koje ne dopuštaju onima koji na to imaju pravo da uđu u "kraljevstvo Božje". U pavlovskoj interpretaciji evanđelja koje je Isus naviještao ono što otvara vrata Kraljevstva nije opsluživanje Zakona nego vjera. Narodni poglavari odbacili su tu poruku iz jednog očitog razloga: Isus je, pogotovo u korjenitoj Pavlovoj interpretaciji, dovodio u opasnost identitet Izraela. Bez Zakona (i hrama) Izrael bi se pomiješao s drugim narodima i utopio se među njih.

b. "Riječ je tijelom postala" (Iv 1,14)

Kako bolje definirati "bogoslužje u duhu i istini"? Vrlo poznata rečenica iz Ivanovog Proslova sadrži bit onoga što se o tome može reći: "I Riječ tijelom postade i nastani se među nama i vidjesmo slavu njegovu – slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca – pun milosti i istine" (Iv 1,14). Ta tvrdnja sadrži mnoge slike i izraze prisutne u SZ-u. Isplati se na trenutak istražiti tu pozadinu da bismo mogli doći do dubokog značenja retka Iv 1,14.

Iz 40,6-8 veli: "Svako je tijelo k'o trava, k'o cvijet poljski sva mu dražest. Sahne trava vene cvijet, kad dah Gospodinov preko njih prođe. (Doista, narod je trava). Sahne trava, vene cvijet, ali riječ Boga našeg ostaje dovijeka." Ovaj odlomak sučeljava po dobro poznatoj shemi tijelo i Riječ Božju, ljudski svijet i božanski svijet. Veliki paradoks retka Iv 1,14 jest tvrdnja da je u Isusu Kristu vječna Božja Riječ postala "tijelom" i nije smatrala nedostojnim doći i boraviti u krhkom i prolaznom boravištu poput trave koja se suši i cvijeta koji vene. Sada u krhkosti "profanog" svijeta prebiva punina "svetog" svijeta, ako nam je

dopušteno prevesti ivanovski redak na jezik povijesti religija. Bog prebiva među nama u tijelu Riječi, u čovječstvu Isusa Krista. U tom trenutku, čovječstvo postaje hramom i svetištem Božjim. Čovječstvo je “posvećeno” utjelovljenjem Riječi.

“Prebivalište” je druga tema koju Ivan posuđuje iz SZ-a. Kad Izrael napušta brdo Sinaj da bi prešao pustinju na putu u obećanu zemlju, Bog ide s njim u “šatoru sastanka” kao general ili kralj koji predvodi svoju vojsku u vojnom pohodu. Bog je prema tome prisutan usred svoga naroda za vrijeme njegovoga puta preko pustinje koja je, u SZ-u, mjesto smrti. Bog ne čeka da mu njegov narod sagradi hram u Jeruzalemu pa da bi onda došao prebivati usred njega. Ne ostaje niti na nebesima da bi s visine gledao kako se odvijaju zgrade i nezgrade na putu. Bog sa svojim narodom dijeli oskudne uvjete putovanja. Pojednostavljeno rečeno, Bog ne čeka svoj narod na ciljnoj točki: on je već prisutan na napornom putu prema konačnom cilju. U NZ-u taj “šator” u kojem Bog prebiva među nama jest “tijelo” Isusa Krista, to jest njegovo čovječstvo. Kada Bog u Isusu Kristu premošćuje ponor koji razdvaja božanski od ljudskog svijeta, ukida svaku pregradu koja odvaja sveto od profanoga. Sada je sveto prodrlo u čitav profani svijet.

Ivan preuzima još jedan, treći element, iz tradicija o Izraelovom boravku u pustinji: “slavu”. Prema četvrtom evanđelju “slava”, to jest Božja moć očituje se u povijesti naroda, i sada je prisutna u Isusu Kristu. Tu moć Bog je prvi put objavio za vrijeme slavnog prelaska preko mora (Izl 14), kad je vodama potopio faraonovu vojsku. Ta slava očitovala se nadalje na brdu Sinaju, i potom došla boraviti u šator sastanka (Izl 40,34-35). Za Ivana je ta “slava” Božja koja vodi i preoblikuje povijest prisutna u čovječstvu Isusa Krista, utjelovljenoj Riječi.

Poslije ovoga kratkog pregleda jasno je da za NZ ne mogu postojati “podjele” i “razlike” kao u prirodnim religijama. Sveto je prodrlo u profani svijet i preobrazilo ga. Svako mjesto može biti mjesto bogoslužja i svaki trenutak može biti trenutak bogoslužja jer je Bog prisutan u čitavom čovječstvu umrlom i uskrslom u Isusu Kristu. Tako čitav život postaje “liturgija”.

Na hebrejskom jeziku ista riječ znači “služenje”, “rad” i “liturgija”. Riječ “liturgija” je grčkoga podrijetla i etimološki označava “službu”, “javnu službu”. Prema NZ-u, svaka je ljudska aktivnost “liturgija”, služba Bogu i bližnjemu.

U tom slučaju razumije se zašto se svećeništvo prirodnih religija, kao i svećeništvo SZ-a pokazuje suvišnim. Ako se Bog učinio "pristupačnim" u Isusu Kristu, nestale su sve prepreke koje su dijelile sveti od profanoga svijeta, stvoritelja od stvorenog svijeta. Nije više potrebno imati "svećenike", osobe izdvojene i specijalizirane za komunikaciju s božanskim svijetom.

Još su potrebni apostoli i učenici koji mogu naviještati evanđelje i organizirati zajednicu vjernika. Te osobe, međutim, ne pripadaju nekoj "klasi" ili "kasti": tkogod sluša evanđelje i uza nj prijanja može postati "misionarom" i sa svoje strane proglašavati radosnu vijest.

142

Ostaje ipak činjenica da svaka ljudska zajednica ima potrebu za određenim tipom organizacije i nekog unutarnjeg upravljanja. Netko mora sazvati zajednicu u važnim trenucima i predsjedati liturgijskim slavljinama. Treba također neka instanca koja će intervenirati u slučaju sukoba i, prije svega, odlučiti što je autentično evanđelje kad se pojave razilaženja u mišljenjima. Bit će također potrebno razlučiti tijekom povijesti kako živjeti evanđelje u različitim okolnostima. Koji je razvoj u kontinuitetu s evanđeljem? Koji stav nije pomirljiv s *depositum fidei*? Koje nam nove izazove donosi povijest i kako na njih odgovoriti? Ako je Bog već dio povijesti, nju više nije moguće zaobići ako se želi živjeti evanđelje. Kao i u starom Izraelu netko mora biti "živo pamćenje" zajednice da bi se održala veza s prošlošću, aktualizirala poruka za sadašnjost i sagradio most prema budućnosti.

3. POSLANICA HEBREJIMA

a. Važnost hrama za židove i kršćane

Jedini spis NZ-a koji koristi svećenički rječnik kad govori o otajstvu Krista jest Poslanica Hebrejima. Pavao, kako smo vidjeli, upotrebljava bogoslužni rječnik jedino kad govori o kršćanskom životu i službi evangelizacije.

Zašto koristiti taj rječnik? Svaki biblijski odlomak treba se čitati u svom kontekstu, a kontekst Poslanice Hebrejima jest jedan događaj koji je potresao sve židove, uključujući i kršćane: razorenje jeruzalemskog hrama 70. g. poslije Krista. Bogoslužje je prekinuto – i Izraelovo se svećenstvo rasulo. Hram je bio jedan od stupova na kojem se ponovno sagradila posužanjska zajednica; prestanak bogoslužja doživljen je stoga kao nacionalna

katastrofa za židove koji su živjeli u Izraelu, ali i za sve židove u "dijaspori".

U stvarnosti hram nije bio samo vjersko središte; u ono doba, bio je i važno ekonomsko središte. Bio je središte trgovine, neka vrsta robne kuće. Budući da je mnogo ljudi kupovalo živine da bi ih prinijeli za žrtvu, blizu hrama bio je sajam stoke krupnog i sitnog zuba. I danas taj sajam postoji u starom dijelu Jeruzalema, nedaleko od mjesta gdje su se nalazila "Porta probatica" ili "Ovčja vrata" (usp. Iv 5,2). Ime vrata potvrđuje da se na tom mjestu održavao sajam sitne stoke. Osim toga, budući da je hram primao takse i darove, bio je i bankarsko središte.

Iz toga razloga svaka vojska koja je osvajala neki grad išla je plijeniti hram, jer se ondje nalazio veliki dio bogatstva pučanstva. Tako je učinila i Titova vojska 70. poslije Krista. Svećenički razredi u Jeruzalemu sa svoje su strane upravljali hramskim prihodima koji su im bili prvi izvor zarade.

Što je hram značio prvim kršćanima? Prema prvim poglavljima Djela apostolskih (Dj 1-5) prvi učenici, koji su živjeli u Jeruzalemu, nastavili su dugo vremena ići moliti u hram. Tek malo po malo shvatili su novost evanđeoske poruke. Možda ne prije 70. godine došli su do zaključka da hram nije bitan za kršćansku vjeru. Tako je za mnoge kršćane razorenjem hrama u dramatičnom trenutku nestao jedan od najvažnijih simbola Božje prisutnosti u svijetu, i posebno među njegovim narodom kojemu su kršćani židovskog podrijetla i dalje pripadali.

Kako prebroditi tu traumu? Za većinu židova, posebno za farizeje, ostajali su Zakon i sinagoga gdje se poučavao Zakon i slavilo bogoslužje usredotočeno na "riječ", to jest na Pismo. Jedan dio kršćana mogao je slijediti isti put.

U stvari, kršćanstvo je rođeno u Galileji, u svijetu vrlo bliskom farizejima. Isus često govori u galilejskim sinagogama. Kad se nalazi u Jeruzalemu, govori u hramu, ali ne prinosi žrtve. Farizeji su u evanđeljima puno više prisutni i kritizirani nego drugi iz jednog jednostavnog razloga: prvi su kršćani bili vrlo bliski farizejima i, sa svom vjerojatnošću, bili su farizeji koji su se obratili Isusu Kristu. Zbog toga je trebalo inzistirati na razlikama, Ali za sve, pa i za farizeje i kršćane bliske farizejima, hram je ostajao bitnim simbolom njihove vjere.

b) Poruka Poslanice Hebrejima

Poslanica Hebrejima obraća se kršćanima koji nisu uspijevali nadvladati traumu koju su doživjeli razorenjem hrama. Njezina je poruka jednostavna: ne žalite za hramom jer u svojoj vjeri imate nešto još bolje: nebeski hram i jedincatu i konačnu žrtvu Isusa Krista. Poslanica Hebrejima čita otajstvo Isusove smrti i uskrsnuća kroz ključ obreda. U njoj su nabrojani spomeni hramske liturgije, posebno one najvažnije na "Dan pomirenja". Isus je pravi veliki svećenik, njegova smrt je konačna žrtva koja jednom zauvijek ispunja ono što su hramske žrtve pokušavale ispuniti iz dana u dan, a to je pomirenje naroda s Bogom. Stoga je, tvrdi Poslanica Hebrejima, svećenstvo postalo nepotrebno, a prinošenje žrtava suvišno.

Poslanica je Hebrejima vrlo jasna s obzirom na ovo: Isus Krist ne uvodi novi žrtveni kult koji bi zamijenio onaj hramski. Nema aluzija na neki "kršćanski kult" koji bi bio sličan hramskom. Za Poslanicu Hebrejima, kao i za Pavla i Ivana, apsolutna novost evanđelja jest u tome da ukida svaki oblik kulta i svećenstva koje je bilo poznato u ono doba. Pravi kult je kršćanski život u samom sebi. Jedini svećenik je Isus Krist i evanđelje ne spominje ustanovljenje "svećenstva" u onom smislu koji ta riječ ima u povijesti religija. Treba inzistirati na tom podatku da bismo shvatili poruku evanđelja u njezinoj novosti: nigdje u NZ-u pa čak ni u Poslanici Hebrejima, nije rečeno da je Isus ustanovio svećenstvo koje bi zamijenilo ono u jeruzalemskom hramu i da bi kršćanska liturgija trebala preuzeti mjesto hramskih žrtava.⁶ Svećenstvo i kult NZ-a pripada jednom drugom redu i ne ulazi u iste kategorije kao svećenstvo i kult SZ-a.

IV. RAZVOJ U KRŠĆANSKOM SVIJETU⁷

Ideal NZ-a morao je doživjeti stanovitu evoluciju. Uostalom, sigurno nije bilo lako ostati vjeran tako visokom idealu. Prelazeći iz židovskog u grčki, pa potom u rimski i germanski svijet,

---

⁶ Ima samo jedna moguća aluzija na euharistiju u Poslanici Hebrejima, ali nije potpuno sigurno je li riječ o tome.

⁷ Slijedimo dobro argumentiran i bogatom bibliografijom opskrbljen članak J. MOINGT, "Caractère et ministère sacerdotal", u: *Recherches de Sciences Religieuses* 56 (1968.), 563-589.

kršćanstvo se nalazilo pred tradicionalnim religijama koje su još poznavale kategorije “svetog” i “profanog”. Budući da su te kategorije univerzalne i dio su onoga što bi se moglo nazvati “religioznim instinktom” svake ljudske osobe, bilo je naravno da se pokuša prevesti evanđelje u te tradicionalne sheme. Kršćani su se uvijek borili, ali ne uvijek i pobjeđivali, u toj trajnoj bitci između naravi i milosti.

Isus Krist povjerio je svojim učenicima dvostruku zadaću: naviještati evanđelje i formirati zajednicu vjernika, Crkvu. Postojala je opasnost da se od odgovornih u zajednici ne naprave samo “apostoli”, nego da se u njima vide i “svećenici” kao u prirodnim religijama. Druga je opasnost bila da se kršćanska, dosta zahtjevna, vjera svede na niz obreda više ili manje usidrenih u poruci Isusa Krista, a da se zanemari propovijedanje evanđelja. Trajna je pak napast bila da se zapusti novost evanđelja i ponovno uvedu karakteristična razlikovanja povijesti religija. Kršćanski je život jedan, kao što je i kršćanska zajednica jedna. Postoje različiti aspekti unutar toga života, kao što postoje različite službe unutar zajednice. Jedinstvo pak prethodi različitosti koja se, ipak, ne može interpretirati kao u povijesti religija u dualističkom ključu, kao npr. dijeljenje na “sveto” i “profano”.

Bilo bi moguće napraviti jedan jednostavni presjek čitajući neke značajnije tekstove. No, kao i za Bibliju, potrebno je tekstove suočiti s činjenicama. Svaki tekst ima svoj kontekst bez kojega ga se ne može prikladno tumačiti. Također je vrlo lako suditi i čak osuditi prošlost. Možda je mudrije i korisnije ponovno je iščitavati da bi naučili izbjegavati zamke razasute na putu svakoga tko želi velikodušno živjeti evanđelje. Ni u jednom trenutku kršćanstvo nije htjelo namjerno odbaciti Kristovu poruku. To je vrlo jasno. Ipak, od vremena do vremena, moglo je biti prisiljeno na kompromise u kojima je gubilo ponešto od izvorne istine. Ostaje izazov da se u svakoj epohi – pa i u ovoj našoj – ponovno pronađe čistoća evanđelja Isusa Krista.

U evoluciji ideje svećeništva u Crkvi postoje četiri momenta koja zaslužuju posebnu pažnju: počeci; od Konstantinovog doba do srednjeg vijeka; Tridentski sabor; Drugi vatikanski.

1. OD POČETAKA DO KONSTANTINOVOGA DOBA

Prve su se zajednice veoma brzo organizirale i stvorile strukture kako bi se mogle suočiti s poteškoćama svakog života u zajednici. Jedna od tih struktura bila je i “prezbiterat”. U NZ-u nikada se ne govori o “svećenicima” u zajednici, nego o “prezbiterima” tj. o “starješinama”. Ta institucija bila je vrlo poznata u židovskom svijetu. O njoj ima puno tragova u SZ-u.⁸ “Starješine” su bili laici zaduženi za upravljanje životom u mjesnim zajednicama. Od grčke riječi “prezbiter” (“starješina”) dolazi u mnogim jezicima riječ “priest” (eng), “prete” (tal.) i sl.⁹ Riječ “svećenik” lat. “sacerdos” znači “onaj koji daje sveto”, “onaj koji prinosi žrtve”, “stručnjak u svetim stvarima”.¹⁰ Pojavljuju se i druge funkcije koje se uvijek dobro ne razlikuju, kao npr. služba “episkopa” (“nadglednika”; “čuvara”, “zaštitnika”), koji će postati “biskup”.¹¹

Polaganje ruku bila je gesta kojom se prenosila zadaća brige o zajednici. U judaizmu na taj se način povjeravao određeni zadatak ili poslanje poslanicima (apostolima) Sinedrija ili velikog svećenika; ili je to bila gesta kojom je netko postajao učiteljem Zakona, pismoznancem, ili je ulazio u grupu starješina (barem u Izraelu). Ti službenici ne pripadaju posebnoj klasi i nisu vezani uz neko “sveto mjesto”. Zaduženje nije nasljedno jer nije vlasništvo jedne obitelji ili klana.¹²

Malo po malo “biskup” je preuzimao ulogu od sve većeg značenja i bio je prvi koji je nazvan “svećenikom”.¹³ Taj se razvoj

---

⁸ Važan je tekst Br 11,4-35 gdje sedamdeset starješina prima Mosijevog duha koji ih osposobljava da mu pomažu u njegovoj zadaći u brizi za izraelski narod.

⁹ Usp. Dj 11,30; 14, 23; 15,2.4.6.; 16,4; 20,17; 21,18. O njihovu izboru usp. Dj 14,23.

¹⁰ Ovu etimologiju koristi npr. Izidor Seviljski: “*Sacerdos, quasi sacrum dans, consecrat enim et sanctificat*” – “Svećenik, tj. onaj koji daje sveto, posvećuje i sveti” (*Etim.* VII.,12,17; 12,21); raširena je po Petru Lombardskom koji dodaje: „*sacrum dans, sive sacer dux*” – “koji daje sveto, ili sveti vođa” (*IV. Sent.*, dist. XXIV.).

¹¹ Usp. Dj 20,28; Fil 1,1; 1Tim 3,2; Tit 1,8; 1Pt 2,25). Možda se radi o tituli grčkog podrijetla s ponekim dodirrom sa židovskim svijetom. Episkop je, naime, bio jedan činovnik u Ateni.

¹² Za svećenike u Izraelu, naprotiv, nije postojala nikakva ceremonija “investiture”. Svećenikom se bivalo po rođenju.

¹³ Ponekad se navodi Ignacije Antiohijski da bi se potvrdilo kako je veoma rano „biskup“ bio prominentna ličnost u prvoj Crkvi: „Biskup je na mjestu Boga, a prezbiteri sjede na mjestu senata apostola“ (*Magn.* 6,1; usp. 13,1-2; Trall., 3,1;

primjećuje počev od III. stoljeća i vezan je prije svega uz liturgijsku ulogu: biskup predsjeda euharistijskom slavlju, krsti, otpušta grijehe i polaže ruke na “prezbitere”. Međutim uglavnom djeluje uz asistenciju prezbitera. Vršenje službe je kolegijalno i jedna od prvih zadaća biskupa jest poučavati i odgajati kršćanski narod. Ta zadaća je bitna u prvim stoljećima u kojima postoje brojne hereze.

2. KONSTANTINOVO DOBA I SREDNJI VIJEK

Od Konstantinova obraćenja (IV. st.) počinje doba velikih promjena. Kršćanstvo se nameće kao državna religija, napušta gradove da bi se raširilo po selima koja su uglavnom ostala “poganska”. Riječ “poganin” zapravo dolazi od riječi *pagus* koja znači “mjestasce”, “selo”. Starješine ostavljaju gradove da bi išli živjeti u selima gdje su, uglavnom, vezani uz lokalno svetište pretvoreno u crkvu. Vršer sve službe biskupa osim polaganja ruku: propovijedaju, krštavaju, slave euharistiju. Prvi put starješine se nazivaju “svećenicima drugoga reda”, ili, jednostavnije, “svećenicima”.¹⁴ Taj naziv mogao je nažalost – i nenamjerno – navesti na pomisao da je “prezbiter” zamijenio poganskog “svećenika” lokalnih svetišta.

Razlika između “prebitera” i “biskupa” još nije bila jasno određena, premda je biskup imao veću vlast. Za Jeronima i

---

Fil. T,1; Smir. 8,1; 12,2; usp. *Didascalia* II., 26,4-9). Međutim, prve Ignacijeve brige u ovim tekstovima su zajednica i sloga vjernika oko svojih odgovornih osoba, a ne hijerarhija kao takva. Biskup je prije svega jamac jedinstva (Smir. 8,1-2). Iako su funkcije različitih odgovornih osoba u zajednici različite, svi su jednake časti. U *Poslanici* kršćanima u Tralima koji trebaju poštivati biskupa kao Krista isto vrijedi i za đakone, dok prezbiteri trebaju biti čašćeni kao Božji senat i skupština apostola (2,1;3,1). Poštovanje dužno biskupima, prezbiterima i đakonima vrlo je slično, ako ne i jednako. Istina je ipak da je Ignacije Antiohijski jedan od prvih koji na prilično jasan način govori o hijerarhiji u tri stupnja: biskup – prezbiter – đakon.

¹⁴ Crkva se mnogo vremena opirala prihvaćanju nebiblijskih titula za svoje odgovorne osobe. Treći Kartaški sabor (396.) npr. zabranjuje biskupima nositi titulu *summus sacerdos*, zato jer je poganskog podrijetla (kan. 27). Titula *pontifex maximus* dolazi također iz rimske religije. Car August uzeo je tu titulu i odgovarajuću funkciju odgovornoga u vjerskim poslovima grada Rima. Tertulijan se izruguje s ovim epitetom u jednom od svojih montanističkih spisa (*De pudicitia* 1).

Papa se počeo zvati „pontifex maximus“ u V. stoljeću od Leona Velikog (440.-461.), upravo poslije pada Rimskoga Carstva, ali su i biskupi prihvatili taj naslov. Tridentski sabor ga je podržao samo za papu.

Ivana Zlatoustoga postojala je samo jedna važna razlika između te dvije službe: samo je biskup mogao polagati ruke, to jest integrirati novoga člana u zbor “prezbitera”.¹⁵ Jedinstvo različitih sastavnica kršćanske zajednice još je jako, kao jedinstvo između proglašavanja Riječi i slavlja sakramentalnih obreda.

Za vrijeme srednjeg vijeka, pak, izviru je jača tendencija prema ritualizmu,¹⁶ barem na nekim područjima crkvenog života, i jednako raste tendencija da se razdvoje različiti aspekti kršćanskog života. Na primjer, naglašava se razlika između “klerika” i “laika”, i uvelike se odvaja sakrament od propovijedanja Riječi. Kao i u posužanjskom židovstvu, svećenici naginju zanemarivanju Riječi koja ukorjenjuje život vjere u povijest spasenja da bi se više posvetili slavljenju obreda lišenih izričite veze s naučavanjem i navještanjem evanđelja. Svećenik, dakle, riskira da izgubi onu posebnost kršćanske vjere koja je razlikuje od ostalih religija. Svećenik postaje ili ponovno postaje “stručnjak u svetim stvarima” i slabi figura čuvara živog pamćenja zajednice.

Brojni su čimbenici pridonijeli tom razvoju: važnost liturgije koja je, kad se počela slaviti u velikim bazilikama, postajala sve svečanijom; kršćanstvo postaje državnom religijom, stoga, hitnost evangelizacije i poslanja opada; s krštavanjem djece, privatnom ispovijedi, umnožavanjem euharistijskih slavlja postaje sve manje važno poučavati, i stoga se Riječ i sakramentalni obred sve više odvajaju; opadanje hereza i slaba naobrazba svećenika u “barbarskim” krajevima doveli su dotle da se sve manje inzistira na proglašavanju Riječi i produblivanju pologa vjere (*depositum fidei*); poganski svećenici često postaju kršćanski svećenici bez stjecanja dublje formacije, i poganska se svetišta preuređuju u kršćanske crkve, ali više ili manje slobodno obraćeno pučanstvo ne shvaća jasno bitnu razliku između kršćanstva i nekršćanske religije; među onedavno obraćenim kršćanima koji su zadržali “poganski” mentalitet i zbog vrlo površne pouke raste “gušt” za “svete stvari” i ritualizam koji nije previše zahtjevan jer ne traži promjenu srca i duše.

---

¹⁵ JERONIM, *Poslanica 146* svećeniki Evangelusu; IVAN ZLATOUSTI, *Homilija XI.* na 1Tim 3,1. Pogledati također Zlatoustov traktat o svećeništvu, gdje puno inzistira na ulozi poučavatelja svećenikâ.

¹⁶ Ritualizam znači mehaničko slavljenje određenog obreda odvojenoga od općeg razumijevanja koje dolazi od riječi Božje i čina vjere vjernika.

Osobito nakon pada Rimskog Carstva Crkva se u društvu prihvatila uloge prvog reda. Administraciju staroga Rimskog Carstva u mnogočemu zamijenila je crkvena organizacija. Crkva je spasila jedinstvo zapadnog svijeta u vrijeme kad su počele invazije “barbara”. Ipak, taj fenomen imao je za posljedicu to da je Crkva sve više morala preuzimati vremenite zadaće i da je crkvena hijerarhija često bila viđena i kao svjetovna vlast.

Kler – po sasvim normalnom razvoju – postajao je sve važnijim i sve moćnijim. U srednjem vijeku uvela se jasna razlika između laika i klera. Prema Gracijanovu dekretu (1142.) postoje dvije kategorije kršćana: klerici i monasi s jedne strane te laici s druge.¹⁷ Ta razlika ima kao pozadinu oštre rasprave između duhovne i svjetovne vlasti, posebno između pape i cara (ili knezova) s obzirom na imenovanje biskupa i upravljanje crkvenim dobrima (borba za investiture). Gracijan jasno definira prava i dužnosti “klerika” i “laika”. Jedan drugi autor toga vremena, Umberto da Salva Candida, definira ovako razlike između te dvije kategorije:

“Laici sua tantum, id est saecularia, clerici sua tantum, id est ecclesiastica negotia, disponant et provideant [...]. Sicut clerici saecularia negotia sic et laici ecclesiastica praesumere prohibentur” – “Neka laici raspolažu i bave se samo svojim poslovima, to jest svjetovnim, a klerici samo svojim, to jest crkvenim poslovima [...]. Kao što je zabranjeno klericima preuzimati svjetovne poslove tako je i laicima crkvene”.

Razlika je jasna i njezin se razlog razumije iz konteksta veoma napetih odnosa između svjetovne i duhovne vlasti srednjega vijeka. Posljedica je pak sve veća razdvojenost između “klera” i “laikata” koja veoma naliči staroj podjeli na “sveto” i “profano”.

3. TRIDENTSKI SABOR (1545.-1563.)

O Tridentском saboru ne treba duljiti. Kontekst je dobro poznat: protestantska reforma odbacuje neke bitne točke katoličke teologije jer ih smatra nedovoljno utemeljenima u Pismu. U stvari protestantizam je dio velikog pokreta renesanse koja se želi ponovno povezati sa starinom starijom od srednjega

¹⁷ *Duo sunt genera Christianorum; C. 7, c. 12, q. 1.*

vijeka. Stoga se protestanti žele vratiti Pismu i izbrisati, koliko je moguće, sve ono što je “nadodano” “predajom” narednih stoljeća. Da bi ponovno pronašli svježinu novozavjetnih izvora pobijaju npr. legitimnost hijerarhije, jer da ona nema u NZ-u čvrstoga temelja; pobijaju također sakramente i liturgiju, jer po Pavlu opravdanje ne dolazi od djela nego od vjere; za Reformu euharistija nije žrtva nego radije jedno “bratsko blagovanje”; predaji protestanti suprotstavljaju Pismo; ministerijalnom svećeništvu radije pretpostavljaju ono opće itd. Kao reakciju, Katolička crkva, posebno poticajem isusovačkih teologa (Lainez, Salmeron) nastoji opravdati tradicionalno stajalište.

U tom polemičkom kontekstu bilo je teško ispraviti neke aspekte srednjovjekovne teologije i prakse. Vremena još nisu bila zrela. Što se tiče svećenstva, biskupi, u svojoj želji da obrane vjeru, nastoje učvrstiti vlastiti položaj kako u odnosu na papu, veoma kritiziranog sa strane reformatora i smatranog dijelom odgovornim za krizu, tako i u odnosu na obični, ne uvijek mnogo obrazovan, kler. Prema saboru, biskupi se razlikuju od svećenika jer prvenstveno (*praecipue*) pripadaju hijerarjijskom redu Ckve kao nasljednici apostola.¹⁸ Apostolski slijed prenosi se jedino preko biskupa, a ne više preko svećenika kao u prvoj Crkvi. Ta se mjera bolje razumije u doba kad je stanoviti broj svećenika prešao na protestantizam i prijetio je rizik da na taj način prenesu pečat legitimnosti na službenike Reforme. S druge strane gubilo se nešto od jedinstva kršćanske zajednice prvih vremena.

Na koncu, sabor reagira protiv jednostranog inzistiranja Reforme na propovijedanju Riječi. Saborski oci definirali su ulogu svećenika polazeći od sakramenata: svećenik ima vlast slaviti euharistiju i otpuštati grijeha.¹⁹ Euharistija ima karakter žrtve: Krist je ustanovio svećenstvo na posljednjoj večeri da bi svećenici mogli održavati trajnom njegovu žrtvu.²⁰ Ne govori se o krštenju jer teoretski krstiti može svatko. Ne inzistira se ni na dužnosti propovijedanja evanđelja i poučavanja kršćanskog naroda. Može se čak reći da je tridentinski sabor namjerno iz svojih dokumenata izbacio previše izričite govore o toj temi,

---

¹⁸ XXIII. sjednica, gl. 4; *Denz* 1768.

¹⁹ VII. sjednica, kan. de Sacram in genere., can. 9; XXIII. sjednica, gl. 4. kan. 4; *Denz* 1609., 1767, 1774.

²⁰ XXIII. sjednica, kan. 1; XXII. sjednica, gl.1 i kan. 2; *Denz* 1771, 1740, 1752.

koja je bila previše bliska zahtjevima Reforme. Sposobnost propovijedanja biskupa i svećenika ne pripada po sebi na "red", nego se radi o pitanju jurisdikcije.²¹ Na taj se način sačuvao tradicionalni nauk katoličkog svijeta, ali je kršćanski kler proživljavao evoluciju sličnu onoj starozavjetnoga svećenstva koje je napustilo poučavanje Tore da bi se posvetilo prvenstveno hramskom kultu.

Nije sve bilo izgubljeno. Protureformacija je inzistirala na propovijedanju iako se ono puno usredotočilo na neke točke dogme i morala, a nije baš bilo način na koji se širilo "poznavanje Pisma".²² Tridentinski sabor morao je sačuvati ono što je bilo u opasnosti i što prije popuniti pukotine na zidu Crkve. Ostavio je idućim stoljećima zadatak da dignu prašinu sa bitnih i zaboravljenih aspekata evanđeoske poruke te da obrade neka pitanja koja su se, u ono vrijeme, činila drugotnima.

4. DRUGI VATIKANSKI

Učinimo posljednji korak i prijedimo s Tridentuskog sabora na Drugi vatikanski. Evolucija svećenstva između Tridenta i posljednjeg sabora nije od velike važnosti. Kler je bio brojčan. Slavile su se mnoge mise, često bez asistencije, i duhovnost svećenstva bila je sve više vezana uz euharistiju koja je postajala slikom nebeskog bogoslužja. Ta je duhovnost zadivljujuća, ali je svećenik svoju djelatnost više usmjeravao prema nebu negoli prema zemlji i povijesti ljudi kojima je Isus Krist poslao svoje učenike. Služenje se često svodilo na dijeljenje sakramenata, a koje nije uvijek bilo povezano s odgajanjem vjernika. Moglo bi se također govoriti i o francuskoj revoluciji i misionarskom pokretu u devetnaestom i u prvoj polovici dvadesetog stoljeća. No, s teološke točke gledišta i obavljanja svećeničke službe malo se promijenilo. Npr. francuska revolucija imala je kao prvi učinak to da se naglasio "legitimni" karakter crkvenih autoriteta u odnosu na zahtjeve laiciziranih vlasti. Sukob između vjere i razuma zaoštrio je podjelu između religioznog i laičkog svijeta.

²¹ Za definiciju ciljeva sabora neka se pogleda *Doctrina* iz 1552.

²² S biblijske točke gledišta vrlo je znakovito da su u prvoj polovici šesnaestoga stoljeća uslijed zanimanja za antičke "izvore" postojali mnogi biblijski komentari. Potom su, poslije tridentuskog sabora, gotovo potpuno nestali.

Drugi vatikanski sabor uspio je, nakon mnogo vremena, pozabaviti se nekim pitanjima koja su bila stoljećima zaboravljena i pokušati dati prikladne odgovore. Vraćanje na stare izvore kršćanske vjere bilo je obvezno i znakovito je da se dokumenti na povlašten način pozivaju na Pismo i oce prvih stoljeća, a ne samo na prethodne sabore. U saborskim dekretima, služba Riječi ponovno pronalazi mjesto koje je imala u prvim stoljećima. Postalo je hitno navijestiti evanđeosku poruku sekulariziranom svijetu koji se sve više udaljavao od Crkve i od vjere. Trebalo je ponovno otvoriti vrata i započeti novi dijalog sa svijetom koji se razvio izvan i bez Crkve. Dogmatska konstitucija o Crkvi (1964.), *Lumen gentium*, ima rječit naslov: postavlja Crkvu usred narodâ. Ova konstitucija ponovno povezuje ministerijalno i opće svećeništvo vjernika i smatra da između biskupa i prezbitera postoji "zajedništvo u svećeništvu i poslanju". Prva i identična funkcija i jednih i drugih jest propovijedanje evanđelja. Ponovno se pronalazi i životna veza između Riječi i sakramenta.

U nekoliko riječi, sabor je učinio veliki napor da bi uklonio barijere koje su se tijekom stoljeća podigle između različitih sektora Crkve. Na taj način, sagradio je novi most prema izvornoj poruci NZ-a. Unutar Crkve, funkcije su različite, ali je tijelo Kristovo samo jedno. Svećenik ne može biti "funkcioner svetoga", navezan na nepromjenjive obrede i čuvar svetih i nedodirivih "stvari". S ostatkom Crkve, u zajedništvu s papom, biskupima i drugim prezbiterima, ali također u zajedništvu i uskoj suradnji s Božjim narodom, on naviješta svijetu prisutnost Krista i njegove poruke života i slobode među nama. Sabor je htio ponovno učvrstiti odnose koji ujedinjuju sve članove Crkve unutar Božjeg naroda kao i one koje ujedinjuju to Kristovo tijelo sa svijetom.

Ovaj dugi put postavlja nas sada pred izazove našega vremena i današnjeg čovječanstva: hoćemo li biti sposobni naviještati evanđelje koje je srušilo zid mržnje i pomirilo sve narode u Kristu?

Preveo Domagoj Runje